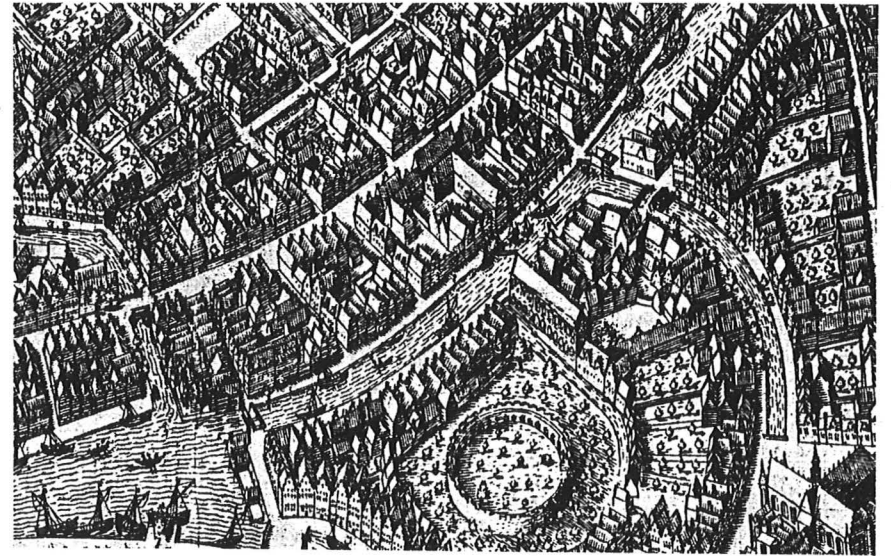

'RENU'S'

MEDEDELINGENBLAD VAN DE

A.W.N. AFD. RIJNSTREEK

De Oude Rijn tussen Hoogstraat en Kerkbrug. Detail uit de stadsplattegrond van Pieter Bast, 1600.

Nota Bene: denk aan de lezing op maandag 11 december!

REDACTIE RENUS
Geregracht 50
2311 PB LEIDEN

PORT BETAALD
LEIDEN

DRUKWERK

Renus is een uitgave van de afdeling Rijnstreek van de Archeologische Werkge-
meenschap voor Nederland (A.W.N.) en verschijnt tenminste tweemaal per jaar.
Oplage 200 stuks. Redactie: P.J.M. de Baar.
Redactieadres: Geregracht 50, 2311 PB Leiden (werkruimte Rijnstreek).

+++++

Gegevens uit *Renus* mogen worden overgenomen, mits met voldoende bronver-
melding en een kopie van het artikel, waarin gegevens uit *Renus* werden verwerkt,
aan de redactie wordt gestuurd.

+++++

Vondstmeldingen

Als u iets gevonden heeft, waarvan u denkt dat het van belang kan zijn, of als u
weet dat anderen vondsten hebben gedaan, belt u dan a.u.b. met een van de
volgende mensen:

Dick van der Kooij, Welterdreef 93, 2253 LJ Voorschoten, tel. 071-5764072

Leo den Hollander, Coornhertstraat 55, 2332 AP Leiden, tel. 071-5312172

Suus Sprey, Burg. Visserpark 14, 2405 GR Alphen a/d Rijn, tel. 0172-494986

Ook houden wij ons aanbevolen voor melding van plaatsen waar graafwerk-
zaamheden plaats (gaan) vinden. Help mee het bodemarchief te redden: een kleine
vondst kan het begin van iets belangrijks zijn!

Meehelpen met de opgravingen?

Heeft u belangstelling om actief deel te nemen aan het veldwerk, dan kunt u in de
veldwerk-agenda zien welke projecten in uitvoering zijn of binnenkort zullen
komen. Voor de preciese gegevens over plaats en tijd kunt u de bovenstaande
telefoonnummers bellen. Met nadruk wordt erop gewezen, dat ervaring absoluut
niet vereist is.

Restaureren, tekenen en vondstverwerking

Deze werkzaamheden vinden plaats in onze werkruimte, Geregracht 50 te Leiden,
elke maandag (behoudens als er een lezing is) vanaf 20.00 uur.

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij de Ledenadministratie van de A.W.N.,
Postbus 714, 3170 AA Poortugaal. Het lidmaatschap kost voor volwassenen f 70,-
per jaar. Leden ontvangen zesmaal per jaar het tijdschrift *Westerheem*. Nieuwe
leden worden persoonlijk uitgenodigd voor een eerste kennismaking met de
afdeling.

VERSLAG AFGEVAARDIGDENDAG OP 11 NOVEMBER 1995 TE AMERSFOORT.

Centraal stond de Concept-Beleidsnota van het Hoofdbestuur, noodzakelijk
geworden door de ingrijpende wijzigingen die in het archeologische wereldje gaan
plaatsvinden.

Enkele citaten uit deze nota (integrale weergave is jammer genoeg te kostbaar):

Waarom een beleidsnota van het Hoofdbestuur in de maak?

Onlangs, april 1995, verscheen de nota "Het Verleden Zeker" van het Ministerie
van OC&W en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. De
archeologische monumentenzorg in Nederland is in beweging, krijgt een nieuwe
inhoud die, naast de archeologie als wetenschap, vooral zal streven naar behoud en
beheer van het cultureel erfgoed. Dáár worden voor de naaste toekomst de
belangrijkste prioriteiten gelegd.

Op dit onderwerp werd reeds diverse malen in voorgaande jaren door diverse
instanties en personen gepreludeerd. Uiteindelijk resulteerde dit in een aantal
standpuntsbepalingen van verschillende organisaties. De grote aandacht die thans
aan behoud en beheer wordt gegeven, drukt de andere aspecten van de archeologie
wat naar de achtergrond. Opgravingen zullen ook in de toekomst moeten worden
uitgevoerd, zoals bij de aanleg van de Betuwelijn.

Voorts vraagt "de Conventie van Malta" de aandacht. Dit verdrag werd onderte-
kend door de toenmalige minister van WVC, maar is nog niet aan het parlement
voorgelegd. Het verdrag behelst de bescherming van ons cultureel erfgoed en de
verstoorder moet gaan betalen voor de schade die hij aanricht. Ook andere zaken
als het omgaan met metaaldetectoren en de handel in archeologische voorwerpen
worden behandeld. Wij moeten afwachten hoe de tekst uiteindelijk zal luiden.

De te verwachten veranderingen.

De nota "Het Verleden Zeker" schetst de doelstellingen en specifieke problematiek
van de zich verder ontwikkelende archeologische monumentenzorg. De taakverde-
ling en de verantwoordelijkheden van Rijk, provincies, gemeenten, universiteiten,
amateur-archeologen, ondernemingen, belangenverenigingen en musea worden
geschetst.

Ons beperkend tot de amateur-archeologen geeft de nota de volgende contact-
vlakken:

- * medeverantwoordelijkheid bij de zorg rond het bodemarchief;
- * verzamelen van informatie over monumenten *in situ*;

- * uitvoering van kleinschalig bodemonderzoek onder leiding van de opgravingsgerechtigden, onder voorwaarden;
- * medewerking aan het beheer van archeologische monumenten;
- * het informeren van het grote publiek;
- * het bewustmaken van lagere overheden van hun medeverantwoordelijkheid voor het archeologisch erfgoed.

Het "onder voorwaarden" stelt bepaalde eisen aan vaardigheden.

Professionalisering.

In diverse nota's en rapporten valt de opmerking te lezen dat de amateurs zich (meer) moeten professionaliseren. Vaak ontbreekt echter een specificatie, wat hieronder moet worden verstaan.

Indien dit zou inhouden dat de amateur een (halve) beroepskracht zou moeten worden, wordt dit door de AWN afgewezen. Beroepsmatig werken is verbonden aan de een of andere vorm van betaling. Wij willen amateurs blijven, maar vergoeding van onkosten wordt in voorkomende gevallen niet afgewezen.

Daar kennisvermeerdering en kwaliteitsverbetering nodig zijn en een oogmerk blijven vormen, wil de AWN de volgende definitie van professionalisering gebruiken: Professionalisering is het fenomeen dat door middel van educatie in de ruimste zin van het woord de kwaliteit van ons handelen tracht te verbeteren.

Samenvatting en conclusies.

De amateur-archeoloog heeft in het archeologisch bestel een plaats verworven dankzij de inspanning van velen in de laatste 45 jaar. Hij/zij kan reageren op allerlei situaties waaraan de overheid slechts periodiek of te weinig aandacht kan besteden. Lidmaatschap van en zitting hebben in het algemeen bestuur van de overkoepelende organisatie van de Nederlandse archeologen, de SNA, ondersteunt deze situatie.

Als het archeologische bestel wezenlijk van structuur gaat veranderen, zal ook de vrijwilliger en zijn organisatie zich aan deze veranderingen moeten aanpassen.

De vrijwilligersorganisatie blijft afhankelijk van de werkkraft van de besturen en van het actieve deel van zijn leden. Het steunen van deze actieve leden door een betere vorming, de professionalisering of deskundigheidsbevordering, heeft een direct effect op de gehele archeologische monumentenzorg. Het steunen van de besturen door middel van de cursus Bestuurskunde zal op termijn effect sorteren in een effectiever werkende organisatie.

Een professioneel archeoloog, in dienst van de vereniging, zou een belangrijke

bijdrage kunnen leveren aan de verdere verbetering van de deskundigheid van leden en werkgroepen. Uitvoering van dit langer gekoesterde voornemen is afhankelijk van een ruimere subsidiëring door de overheid.

Voor *Westerheem*, het enige Nederlandstalige tijdschrift dat alleen de Nederlandse archeologie omvat, is een verbetering van het uiterlijk gewenst: gekleurde illustraties. De overige publikaties van de AWN: de monografiën en de afdelingsperiodieken, kunnen worden uitgebreid met een nieuwe publikatiereeks, gericht op en gevoed door de afdelingen. Naast het vastleggen van bestaande informatie, kennis en ervaring, die door verloop dreigt verloren te gaan, geeft deze nieuwe reeks een stimulans voor nauwere contacten met lokale historische verenigingen en heemkunde-kringen en steunt de belangstelling van het 'grote publiek' voor ons erfgoed.

De Landelijke Werkgroepen zijn ingesteld voor het contact tussen amateurs met dezelfde interesse. Door samenwerking en bundeling van ervaring kunnen over een aantal onderwerpen nieuwe publikaties in monografievorm worden gerealiseerd.

De actieve vrijwilliger besteedt een belangrijk deel van zijn vrije tijd aan zijn hobby en is bereid, tot zekere grenzen, aanzienlijke kosten voor zijn eigen rekening te nemen. Er blijken grenzen, vooral financiële, te bestaan aan wat hij hieraan wil besteden. Dit heeft geleid tot een iets verminderde belangstelling voor de deelname aan kampen en excursies. Het wordt als één der redenen gevoeld voor een niet verder toenemend of zelfs afnemend ledental, ondanks de algemene stijging van de interesse voor de archeologie. Op meerdere wijzen zal worden gepoogd het ledental van de vereniging te laten toenemen. Een actief pr-beleid wordt nagestreefd. Landelijk door bij allerlei manifestaties acte de présence te geven, lokaal door het opbouwen van goede relaties met de lokale pers, door foldermateriaal op de juiste plaatsen ter beschikking te stellen en door de jeugd zoveel mogelijk bij activiteiten te betrekken.

Verlaging van de kosten voor deelname aan de kampen en excursies uit de lopende begroting is dringend noodzakelijk.

Bij een op bepaalde terreinen terugtrekkende en decentraliserende overheid ontstaan bij goede planning mogelijkheden om goed-opgeleide vrijwilligers bij het archeologische veldwerk in te schakelen, zelfs meer dan voorheen. Ook in beheer en behoud is voor de vrijwilliger een belangrijke taak weggelegd. De veldkartering en permanente aandacht voor grondverzet, waar dan ook, leveren een effectieve bijdrage aan de bescherming van ons erfgoed. "Oog en oor" blijven belangrijke functies voor de vrijwilliger.

Wat verder ter tafel kwam.

- bestuursleden zijn moeilijk te werven;
- de belangstelling voor archeologie stijgt, ons ledental blijft in het gunstigste geval stabiel - een relatieve daling dus!
- de instructiekampen van dit jaar alsook een graafweek moesten wegens gebrek aan belangstelling worden geannuleerd. Waren de kosten te hoog?
- beter nieuws kwam van de nieuwe penningmeester: de contributie gaat voor 1996 niet omhoog;
- in 1996 valt ons negende lustrum, te vieren op 14 september;
- Archeon: naast Jan Helmers, opvolger van Gerard Yzereef als algemeen directeur, is per 1 november Geert Geertsma als commercieel directeur benoemd. Hij is afkomstig van het Omniversum in Den Haag. De Afd. Lek- en Merwestreek verzorgt komend seizoen de afdelingstentoonstelling.

Bob van den Berg.

PERIODIEK OVERLEG MET DE PROVINCIAAL ARCHEOLOGOOG, gehouden 29 november 1995.

Aanwezig: Rob van Heeringen, Suus Sprey, Dick van der Kooij, Bob van den Berg.

De P.A. houdt een pleidooi voor een uniforme verslaglegging van alle veldwerkzaamheden en wel zo spoedig mogelijk na afloop daarvan. Het nut: een goede bewijsvoering naar de gemeenten toe als het gaat om subsidie-aanvragen e.d.; leden die betrokken waren bij de opgraving kunnen zo nodig correcties of aanvullingen naar voren brengen; door het ter inzage leggen van deze verslagen op de Geregracht wordt het veldwerk inzichtelijker voor de overige belangstellenden. De laatste grote opgraving in Bodegraven-Willemsstraat zal als oefen/ontwerp project worden gebruikt. Het eerste blad van de ARCHIS-aanpak zal als uitgangspunt dienen. Voor het overige wordt het aan ons overgelaten voorstellen te doen. De P.A. deelt mede dat de dendrochronologische bepalingen van de geleverde houtmonsters van Bodegraven unaniem op 61 AD uitkomen, geheel strokend met de verwachtingen op basis van sporen en vondsten.

Toekomstige opgravingsmogelijkheden.

Alphen aan den Rijn: Julianastraat en Lemkes, nabij de opgraving van enkele jaren

geleden.

Noordwijk: Kerkstraat.

Bodegraven: twee plekken nabij het opgravingsterrein van eerder dit jaar en wel aan de Oude Bodegraafse weg.

Bob van den Berg.

BESTUUR OP ZOEK

Het afdelingsbestuur is op zoek. Uiteraard naar het beste voor u allen, een beetje naar de waarheid, maar nu toch vooral ook naar een secretaris.

Marie-France van Oorsouw, die deze functie de afgelopen drie jaar met grote inzet heeft vervuld, gaat over niet al te lange tijd verhuizen naar een plaats buiten het gebied van de afdeling en zal daarom aan het eind van dit bestuursjaar aftreden. We zoeken nu naar een enthousiast lid dat de functie van secretaris wil overnemen.

De secretaris heeft als taak het verzorgen en archiveren van de in- en uitgaande correspondentie (enkele brieven per maand), het bijhouden van de ledenadministratie (één keer per maand het verwerken van enkele mutaties), het bijwonen van (en meedenken op) de bestuursvergaderingen (één keer per een à twee maanden) en het maken van de notulen van de bestuursvergaderingen en de algemene ledenvergadering. In zijn algemeenheid komt het tijdsbeslag neer op enkele avonden per maand.

We zoeken iemand die bereid is deze taken op zich te nemen en zich mede verantwoordelijk te voelen voor het welzijn van onze afdeling. Uiteraard is enige ervaring met de werkzaamheden een pré, maar enthousiasme is belangrijker!

Namens het bestuur,
Ernst Sprietsma
(voorzitter).

Belangstellenden kunnen nadere informatie verkrijgen bij E. Sprietsma, tel. 071-5315218, of M.F. van Oorsouw, tel. 071-5218741.

DE ZICH HERHALENDE GESCHIEDENIS ROND DE OUDE RIJN.

P.J.M. de Baar

Herhaalt de geschiedenis zich? Een vaak gestelde vraag, maar ook een waar maar heel moeilijk een antwoord op te formuleren valt. Helemaal ontkennen kan niet, maar volmondig bevestigen is ook erg gedurfd, daar nooit alle omstandigheden precies hetzelfde zijn. We zullen het dan ook maar houden op: vaak lijkt het daar inderdaad op; zoveel nieuws is nu ook weer niet onder de zon. Waar dit jaar de bewoners van het Utrechtse Veer knarsetandend en mopperend over de puinzooi voor hun huis hun voordeur trachtten te bereiken vanwege de totale vernieuwing van de walmuur langs hun straat, zullen ze amper troost gevonden hebben bij de gedachte dat in 1763 zelfs de Nieuwe Rijn grotendeels afgedamd moest worden om de ingestorte gemetselde wal langs het Utrechtse Veer te kunnen vernieuwen. In die tijd zat het met de stadsfinanciën ook al niet zo best en hoewel er toch echt niet geklaagd kan worden over algehele verwaarlozing uit geldgebrek van b.v. walmuren en bruggen, het is toch wel een signaal van te laat ingrijpen. Waar toen nog alle gemetselde bruggen vier keer per jaar met zeep volledig afgeboend werden tegen aangroei van mos e.d., waarbij meteen alle loszittende stenen weer vastgemetseld werden en leuninggen waar nodig bijgeverfd, thans laat de gemeente willens en wetens al in slechte staat verkerende bruggen vervallen tot ze afgesloten moeten worden, waarna er ineens een heksentoer verricht moet worden om geld voor algehele vernieuwing te vinden. Een goed voorbeeld, naast de laatste nog echt authentieke brug, de Vlietbrug uit 1610 naast het Gemeentearchief, is de Haagsche Schouwbrug, die deze zomer in moderne gedaante weer opgeleverd werd. In een gelijknamig boekje heeft de dienst Bouwen en Wonen van de gemeente de tragedie van verval en herstel op een aardige en beslist lezenswaardige manier vastgelegd.

Ook deze zomer werd het werk aan de Oude Rijn tussen Hoogstraat en Hooglandse Kerkgracht voltooid, overigens zonder dat er spectaculaire archeologische vondsten gedaan zijn. Voltooid is misschien een wat groots woord, want kort na de oplevering bleek het voegwerk van de rollaag niet goed te zijn, zodat al snel de werklieden hun overlast bezorgende activiteiten konden hervatten. Ook bleek de plaats voor de lantaarnpalen in relatie tot de te planten bomen niet goed uitgekend te zijn, zodat ook de straatmakers hun levenswerk mochten gaan vernietigen. Dit

zijn nu eenmaal perikelen die iedereen zeer bekend voor zullen komen, dus daar past slechts een schouderophalen.

Voor de politici (en ambtenaren) was het echter minder leuk dat het karwei waar zij zo trots op waren, van begin tot eind begeleid is door zware kritiek van de buurtbewoners. Titels van ingezonden brieven in de pers als "Ziekelijke verheerlijking van 'nieuwe' Oude Rijn" laten aan duidelijkheid weinig te wensen over. Vanzelfsprekend is het autovrij maken van een stuk binnenstad altijd aan kritiek onderhevig, maar hier was vooral de procedure voor vervangende parkeerplaatsen een bron van ergernis. Ook ongemakken als het niet functioneren van een pas aangelegd riool uitgerekend tijdens de Paasdagen verbeterden de stemming niet. Kortom, de bewoners voelden zich door de plaatselijke overheid goed in de steek gelaten. En de moderne mondige mens, zeker als die b.v. George Gussenhoven heet, neemt dat niet zonder slag of stoot.

Hoe zat dat in het verleden dan? De Oude Rijn levert een prachtig voorbeeld, al moeten we daarvoor terug tot 1569. Toen kreeg het stadsbestuur een rekest (SA I inv.nr. 1158) toegezonden van "De onderdanige ende goetwillige scamele ondersaten, die gemeene buyeren, wonende op den Ouden Rijn". Deze burenen was gebleken dat de hoge heren overal op de Oude Rijn op de wallen of platingen voor de huizen zekere palen hadden laten slaan, waardoor bij de burenen de vrees ontstond dat de Heren van plan waren om de Rijn wijder te laten maken (en dus de straat voor de huizen smaller), en dat met motief om, zoals de burenen vermoedden (ook toen schoot de voorlichting dus al flink tekort) dat de schepen en schuiten gemakkelijker en zonder vertraging en beschadigingen zouden kunnen passeren.

Dit evenwel zou tenderen "tot grondelicke verderffnisse van henluyden, als wesende meestal deur den langhen scarpes duyren benauden tijt [het hongerjaar 1566, de Beeldenstorm enz.] zoe verarmpt ende tot zulcken soberen state geredigeert, dat zij langer met haer huysvrouwe ende kinderkens de coste nyet en zouden connen gecrijgen", al voegden ze er aan toe dat enkele buurtbewoners er nog redelijk warmpjes bij schenen te zitten. Kortom, als ze gewongen zouden worden de straat voor hun huizen, die zij zo dringend nodig hadden voor hun commerciële doeleinden, te versmallen, was rampspoed geboren. Ook zouden ze zich nauwelijks raad weten bij het ophoesten van het daartoe benodigde geld.

Wat de belemmering van de scheepvaart betrof, die weet men aan de ondiepten en het feit dat aan weerszijden schepen afgemeerd lagen; ook de zoutschippers versperden de boel regelmatig. Bij die lui was er geen goede oplossing te verzinnen; hoe breed de Oude Rijn ook zou worden, zij zouden hem altijd blijven

versperren. Zij moesten dus maar gaan liggen waar dat volgens de voorschriften (de keur) voorgeschreven was en waar ze vroeger ook altijd lagen, namelijk de vrachtschepen bij het hoofd bij de Kraan (voor de Waag) en de zoutschepen bij het St. Catharinagasthuis (dat is de latere Lucas van Leydenschool aan de Aalmarkt). Als die zoutschepen maar wegwaren, was er genoeg ruimte, zelfs als de gewone schepen overdwars aan beide kanten van de Rijn zouden liggen. Mocht er toch nog een probleem zijn met de ondiepten vooral onder de wal, dan kon dat met kleine kosten en arbeid wel verholpen worden. Daartoe waren de burens dan ook best bereid. Zij twijfelden er niet aan of de Heren (als wesende protecteurs ende voorstanders van heure scamele burgers ende ingesetenen) zouden deze argumenten redelijk bevinden en dus ook daarnaar handelen. Niet dus, naar al snel zou blijken, inspraak is alleen leuk als die bevestigt wat politici en ambtenaren toch al wilden.

Op 18 augustus 1569 legden ook de meesters van het O.L. Vrouwengasthuis aan de Oude Rijn (ter plaatse waar het grote gebouw staat waar o.m. Brill lang gevestigd geweest is) een rekest over. Zij refereerden eraan dat het stadsbestuur gepubliceerd had dat de plating of walmuur een stuk naar binnen geplaatst moest worden, maar wezen erop dat daarbij de armen veel zouden verliezen en schade lijden:

- daar er in geen honderd jaar, "jae, moegelicken duysent jaeren, geen minder neringe in der stede van Leyden geweest als nu es"; overigens een vreemd argument, daar in die eeuwen vol handel en activiteit de Rijn blijkbaar wèl breed genoeg geweest was;
- dat de schippers verzocht hebben om de doorvaart te verbeteren, maar niet om de Rijn wijder te maken; van alle schippers hadden er maar twee een eigen huis;
- als het voorland weggehaald werd, was er geen plaats meer om de koemest te leggen; het gasthuis had verder geen goede plaats voor mestvaalt;
- in Gouda was veel meer scheepvaart door veel nauwere wateren; de Oude Rijn zou alleen eens goed uitgediept moeten worden;
- de publikatie zou tot grote onrust en tweedracht onder de buurtbewoners leiden, terwijl de taak van de overheid juist is om als bemiddelaars en vredemakers te fungeren;
- ook is er de stille dreiging dat de burens eventueel de schippers zullen verhinderen om pal voor hun huizen af te meren, waardoor veel ruzie zal ontstaan (een geluid dat we tegenwoordig vooral uit het Galgewater horen).

De volgende akte vond plaats op 20 augustus, toen voor notaris P.A. Storm verschenen Jan Symonsz. den Binck, 50 jaar, Joris Claesz., 48, Dirck Pietersz., 41, Lambert Pietersz., 40, en Claes Pietersz. van Medemblick, 36, allen schippers en

inwonende poorters van de stad. Zij getuigden dat de Rijn, als die pal langs de walmuren en vooral rond de bruggen gediept zou worden, normaliter breed genoeg zou zijn om hun geladen schepen zonder enige hinder te laten passeren, ook al was de scheepvaart tien keer zo druk als die nu was. Als er geen ondiepten meer waren, zouden de schepen preciezer tegen de wal kunnen liggen, waardoor er zelfs wel twee rijen schepen konden liggen. Zij verklaarden ook dat zij nooit geklaagd hadden en ook niet te weten dat andere schippers ooit geklaagd hadden dat de Rijn te nauw zou zijn.

Met al deze beweegredenen en tegenstand had een goed stadsbestuur wel eens kunnen overdenken of het toch niet beter en goedkoper was om alleen de scherpe kantjes wat weg te vijlen, maar zo werkt het vaak niet bij politici. Wil je eindelijk eens een goed werk verrichten en schippers (en wellicht ook het Hoogheemraadschap van Rijnland) tevreden stellen, gaan allerlei lieden zich ondankbaar gedragen en zich verzetten! Dan wil je toch helemaal niet meer van wijken weten?

Op 30 augustus 1569 zagen de buurtbewoners blijkbaar geen andere oplossing meer dan het nog hogerop te zoeken. In totaal 16 aanwoners tussen de St. Jansbrug [bij de Hoogstraat] en de Zijlpoort [bij de Koestraat], waaronder de erfgenamen van wijlen Joachim Heyndricksz., pottebacker, dienden toen een rekest in bij de Koninklijke Majesteit, dat is de regering van Philips II in Den Haag. Daarin betoogden zij dat het voorland meestal 22 tot 23 voet breed was, prima geschikt voor hen die met de nering van hout omgingen, zoals timmerlieden, scheepmakers, kuipers enz., en voor de verkoop van hout. Al langer dan mensheugnis was het recht om daar de straat voor te gebruiken "rustelick ende vrede-lick" zonder tegenspraak bezeten.

Nu had het stadsbestuur enige tijd geleden palen laten slaan op 17 voet buiten de voorgevels en op 11 augustus een keur gepubliceerd, waarbij de huiseigenaars bevolen werd de strook land tussen de palen en de bestaande walmuur weg te graven. Degenen die een stenen walmuur zouden maken, kregen van de stad de blauwstenen bovenkant (legghers), mits zij de fundering op minstens 4 voet beneden het zomerpeil legden. Wie een houten plating zou aanbrengen, moest eikehouten palen slaan van minstens 8½ voet lang. Het hele karwei moest geklaard worden tussen de dag van afkondiging, 11 augustus, en St. Lambrechtsdag [= 17 september]. Als iemand op die dag zelfs nog niet begonnen was, zouden de stedelijke vestmeesters het werk laten verrichten, uiteraard op kosten van de nalatige.

De burens betoogden dat het stadsbestuur helemaal geen octrooi had om dit soort

"nieuwigheden teghens heuren burghers te pleghen ende heurluyder erven off te keuren ende met eenyghen nieuwe wercken hemluyden te belasten zonder eenyghen vergheldinghe daerjehens te doen." Onteigening zonder schadevergoeding, nog steeds een doodzonde! Hun advocaat J. de Meer kondigde meteen maar aan in beroep te zullen gaan bij het Hof van Holland, en vroeg "mandement in cas d'appel" (indaging van de tegenpartij als die in hoger beroep zou gaan).

De regering besloot in een tempo dat wij nu - ondanks onze fax en E-mail - voor onmogelijk houden dat de burgemeesters binnen vier dagen na 30 augustus hun commentaar moesten indienen; zolang werd alles opgeschort.

De burgemeesters hebben inderdaad commentaar geleverd, maar veel woorden en maar weinig wol, zodat daarop hier niet ingegaan zal worden, temeer omdat de burens al snel van repliek dienden en daarbij de punten weer aanhaalden. In het hele commentaar hadden zij niet één fatsoenlijke reden kunnen ontdekken waarom die keur uitgevoerd zou moeten worden. Wat de bevordering van de scheepvaart betreft: dit vonden ze lachwekkend, waarom bevordering als de scheepvaart door de achteruitgaande textielindustrie zo afnam? En waarom dan de burgers nieuwe lasten opleggen? De schippers klaagden ook beslist niet over de nauwte, maar over de ondiepten. Nu werd een vergelijking getrokken met Delft, waar de grachten ook veel nauwer waren. En waarom zou een stadsbestuur walmuren die nog in een prima staat verkeerden laten wegslopen? Het stadsbestuur had inmiddels de twee gasthuizen het mes op de keel gezet (het Vrouwengasthuis en het Barbaragasthuis, dat nu nog als de Diaconie/Huiszittenhuis/Armenbakkerij bekend staat) "tot groote kosten ende ongeriff van de gasthuysen". Ook probeerden de burgemeesters twijfel te zaaien of de belhamels wel alle burens vertegenwoordigden (het uit elkaar spelen van de tegenstander, nog steeds een goed politiek handwerk). Als de keur zo nuttig was, moesten burgemeesteren hun diepere redenen maar eens duidelijk maken.

Dat vond de regering ook, en dus kregen burgemeesteren een kopie, met bevel binnen zes dagen na 15 september te reageren.

Inmiddels verschenen op 22 september 1569 voor notaris Storm vier aardewerkers en een metselaar, die t.b.v. het stadsbestuur verklaarden dat zij voor het Barbaragasthuis een maand geleden gedolven hadden aarde uit de plating, welke aarde zij geworpen hadden op de plaats waar de aannemer de dammen maakte voor de nieuwe walmuur op 17 voet uit de voorgevel. Zij hadden bevonden ter plaatse waar de nieuwe stenen walmuur gemaakt moest worden "zeeckere meenichte van palen, die meeste wesende eycken ende zommighe elsen, bercken, willighen, vuyeren ende alrehande ander hout, staende in alsulcke schuyne alsoff up dezelve

palen eertijds een plaetboom geleghen hadde, onder dewelcke palen omtrent twintich eycken palen waren, die zij mette kettinge uytwinnen mosten overmits dat die zoe yast ende diep stonden ende datse oick die andere palen niet zonder groote moeyten en condon uuytgecrijghen." Ook vonden ze buiten de lijn van de nieuwe walmuur twee onderscheidene beschoeiingen van palen, ongeveer een voet, een halve voet, twee voet of zelfs nog meer van elkaar staande, en uitgeweken naar het water toe, en dat buiten de buitenste beschoeiing nog een plating van hout tegen de Rijn aan stond, die zij ook weggehaald hadden. Bij het Vrouwengasthuis hadden ze binnen de bestaande plating op een afstand van zo'n twee voet nog een beschoeiing van palen van een oude plating gevonden, voornamelijk van eikehout, die ook met de ketting getrokken moesten worden. Tussen de palen vonden zij stro, hooi en andere ruichte en aangevulde aarde. Ook hier kregen zij sterk de indruk dat de plating ooit een keer weggezakt was richting het water.

Al op 19 september ontzenuwden burgemeesteren de aantijgingen van de burens: zij ontkenden een verband tussen bloei van de textielindustrie en scheepvaart, betoogden dat voor meer diepte ook meer wijdte nodig was, dat Delft wel een heel slecht voorbeeld was, omdat daar alle schepen buiten de stad een ligplaats moesten zoeken en om die reden kortgeleden juist een gracht verwijd was - als ze daar meer mogelijkheden hadden, zouden ze er wel meer grachten laten verwijderen; door het aanplempen van grond was de oeverwal van de Oude Rijn heel onregelmatig geworden, en blijkens de reliquien van de oude platingen (zie de verklaring van de aardewerkers) was de Rijn vroeger ook veel breder geweest. Wel tweederde van de burens was inmiddels zonder tegensputteren aan het werk, en als er niet zoveel stampij gemaakt was, zouden die inmiddels al lang klaar geweest zijn. Kortom, het was "geheel frivoele ende onwarachtich, tenderende mede tot ongerusticheyt ende voetsel van quaetwillicheyt tegens de magistraet". Zij produceerden ook een lijstje van alle eigenaars met de notitie: "es onwillich" of "es willich", soms met commentaar (en ook wie afwezig was). Hieruit is een net-lijstje van de willigen samengesteld, waaruit blijkt dat de verzetshaard vooral op het stuk tussen St. Jansbrug en Burggrachtje zat.

Om partijen tot elkaar te brengen reisden op 1 oktober Willem van der Cryep en de secretaris van het Hof Willem van Dam vanuit Den Haag naar Leiden, waar zij een dag later partijen hoorden, maar niet tot elkaar konden brengen. Op 3 oktober werd de zaak in de Vroedschap behandeld, en daar werd besloten onverkort het Vroedschapsbesluit van 7 juli tevoren te handhaven en dus geen duimbreed toe te geven. Dezelfde dag vergaderden ook de burens, althans de dwarsliggers, en zij besloten door de bocht te gaan, maar stelden nog wel voor om de noordoever

geheel in steen te vernieuwen als de stad dat zou betalen, en aan de zuidoever zoveel mogelijk. Haast vanzelfsprekend accepteerden de burgemeesters dit niet, en dus ging op 19 november 1569 een deurwaarder bij alle onwilligen rond. De een vroeg een kopie, een ander zei (zoals toen gebruikelijk): "ick hoer, ick sie" (dus ik ben niet doof en blind, maar geef geen commentaar), een ander zou het zijn vader zeggen, weer een ander wilde eerst overleg met de rest, en een enkeling gaf meteen toe.

Hoe de uitspraak van het Hof van Holland (SA I inv.nr. 890) eruit zag, valt dan ook wel te raden: op 19 december werden de bureu volkomen in het ongelijk gesteld. Er moest gebukt worden: de walmuren kwamen op 17 voet en op kosten van de huiseigenaars tot stand. Ook hier werd Leiden binnenste buiten gemaakt. Of de eigenaars bij het weghalen van hun oude plating en voorland nog leuke archeologische vondsten gedaan hebben, verhaalt de geschiedenis helaas niet. Overigens zouden ze die wellicht eerder als een last ervaren hebben, zoals de moderne projectontwikkelaars het liefst zien dat er geen bodemvondsten gedaan worden, noch archeologica, noch vervuiling.

Verschenen is de eerste nieuwsbrief *Monumentenzorg boven- en ondergronds* van de gemeente Leiden. Hierin doet Maarten Dolmans verslag van de opgravingen bij het Gemeentearchief, waar naast walmuren, funderingen en putten ook oude schoenen en Delftsblauwe tegeltjes gevonden werden, evenals een loden insigne an een molenaar met een meelzak boven zijn hoofd en een soort speld van lood in de vorm van een zilveren boddrager, een Vlaamse munt uit de periode 1389-1425.

Ook in de Nonnensteeg werd gegraven, maar restanten van de gezochte "Krijthoeve" werden niet gevonden. Het Pieterskerkhof leverde tal van graven met soms redelijk complete geraamten op. Ook al was de sleuf voor de riolering maar smal, zodat soms maar een deel opgegraven kon worden, de resultaten leken dusdanig veelbelovend dat verder onderzoek zal moeten uitwijzen of hier inderdaad geraamten uit de periode tussen 1150 en 1275 gevonden zijn.

Dit blad is verkrijgbaar bij de afd. Monumentenzorg in het Stadsbouwhuis, Langegracht 72. Ook aan de Geregracht zijn nog enkele exemplaren beschikbaar.

VELDWERK-AGENDA

- Alphen: Nieuwe ontwikkelingen in centrum worden gevolgd. Vervolgonderzoek op veldverkenning in buitengebied.
- Bodegraven: Na de opgraving van deze zomer verder klein onderzoek op twee locaties. Proefsleuf aan rand van dorp. Een landinrichtingsproject brengt misschien werk aan de winkel.
- Hillegom: Centrum. Terrein vrijgekomen, dat misschien interessant is.
- Leiden: Diverse projecten. Er zijn enkele contacten gelegd. Door de verschillende en onberekenbare snelheden van de plannings is het onmogelijk te zeggen wat nu, later of nooit aan de orde komt. Meldingen van leden zijn zeer welkom!
- Leiderdorp: Leithenrode. Er wacht nog een uitbreidingsfase met bouwput.
- Lisse: Booronderzoek heeft funderingsresten aangetoond op het terrein van een verdwenen 17e eeuwse buitenplaats.
- Noordwijk: -Binnen. Volgen van sloop in het centrum. Vervolgonderzoek van boringen op diverse locaties buiten het centrum.
- Rijnwoude: Koudekerk, Hondsdijkse polder. Vervolgonderzoek door boringen. Hazerswoude, Rijksweg 11. De werkzaamheden worden gevolgd, o.a. naar de opbouw van de Gemeeneweg. Binnenkort. Hazerswoude Dorp. Proefonderzoek op een terrein dat door sloop zal vrijkomen, wacht nog op de sloop van de opstanden.
- Voorschoten: Roucoop. Fundering is onderzocht; kleine uitbreiding is nog noodzakelijk. Veurseweg. Funderingen in weiland; dito. Centrum. Een bouwproject.